

Nr 161

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående tillskapande av en fond att användas för kulturellt samarbete mellan Sverige och Finland.

(2:a avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Ohlson *m. fl.* (I: 127) och den andra inom andra kammaren av fru Sandström *m. fl.* (II: 122), har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsam utredning i fråga om möjligheterna för tillskapande av en fond att under i motionerna angivna förutsättningar användas för kulturellt samarbete mellan Sverige och Finland.

Till stöd för detta yrkande har i motionerna anförts huvudsakligen följande.

Det nordiska samarbetet har under efterkrigstiden alltmer utbyggt och fördjupats. Under det andra världskriget kom relationerna mellan Sverige och Finland av omständigheternas makt att få alldeles särskilt stor omfattning. Bland annat knöt den då tillskapade fadderortsrörelsen Finlands omkring 600 kommuner i direkt kontakt med motsvarande antal kommuner i Sverige. Vidare har föreningarna Norden genom vänortsrörelsen ytterligare utbyggt de direkta kontakterna över de nordiska ländernas gränser.

Vad fadderortsrörelsen beträffar har man i Finland ansett de kontakter som uppstått inom dess ram så värdefulla, att man velat fortsätta verksamheten även sedan de förhållanden som framskapade rörelsen blivit förändrade. Ursprungligen var rörelsen baserad på behovet av materiell hjälp från Sverige till Finland. När detta behov under efterkrigstiden inte längre förefanns ville man behålla de kontakter som uppstått till att bli ett fortsatt utbyte länderna emellan på kulturell basis med uppehållande av de personliga vänskapsband som knutits under kriget. För Finlands del reorganiserades Finlands fadderortsråd till Centralförbundet för fadderortsverksamheten Finland—Sverige. Detta skedde i maj 1955. Centralförbundet blev härvid topporganisation för ett stort antal finska organisationer, bland vilka kan nämnas General Mannerheims Barnskyddsförbund, Samfundet Folkhälsan i svenska Finland, Pohjola-Norden och Finlands Röda kors. Kyrkliga organisationer liksom Finlands stadsförbund och Finlands Svenska landskommuners förbund ingår också i det nybildade Centralförbundet.

Den närmaste motsvarigheten till det finska centralförbundet är i vårt land Sveriges Finlandsföreningars riksförbund. För den direkta kontakten mellan den finska och den svenska organisationen har bildats ett samarbetsråd med svenska och finska medlemmar av respektive sammanslutningar.

De stora möjligheter till kulturellt och personligt utbyte, som kan ske inom de här nämnda organisationerna, är emellertid i viss mån avhängiga av de ekonomiska resurser som står till buds. På svensk sida är hela detta

arbete beroende på enskildas offervilja. Om detta stöd skulle bortfalla, har den svenska rörelsen i fråga inte stora möjligheter att motsvara de förhoppningar man på finsk sida har för fortsatt arbete inom den här nämnda ramen.

I januari 1954 begärdes i en motion i den svenska riksdagen, att en fond för de kulturella förbindelserna Sverige—Finland måtte tillskapas. I motionens ingress heter det att i det nordiska samarbetet och bland de nordiska länderna intar Finland i många fall en särställning, betingad av bl. a. dess geografiska läge. Detta har medfört att Finland på en rad områden inte kunnat knyta an till den nordiska gemenskapen på sätt som vore önskvärt. Att ytterligare stärka de kulturella förbindelserna över Bottenhavet framstår därför som något eftersträfvansvärt.

Motionärerna tänkte sig härvid att vissa medel av de sammantagna kronkrediterna i form av lån till finska staten under krigsåren skulle kunna avsättas för att användas till främjandet av de kulturella förbindelserna mellan Sverige och Finland. Motionärerna hade därvid främst föreningarna Norden i Sverige och Finland i åtanke. Vederbörande utskott, som hade motionen till behandling, ansåg, att ett förstärkt utbyte mellan de båda länderna var av stor betydelse. Den väg till finansiering, som motionärerna föreslagit, ville emellertid utskottet inte biträda. Man vände sig inte mot tanken på att det allmännas medel härvid kunde komma till användning, men det borde i så fall ske över statsbudgeten och inte i den form motionärerna föreslagit. Motionen vann sålunda inte riksdagens bifall.

I slutet av år 1955 uppvaktade representanter för Sveriges Finlandsföreningars riksförbund regeringen med begäran om att en fond skulle tillskapas för att främja det kulturella arbetet mellan Sverige och Finland. Förslagsvis antyddes att en sådan fond kunde komma till stånd med användande av en del räntemedel influtna från Finlands statsskuld till Sverige. Denna begäran har lämnats utan åtgärd.

Vid 1956 års riksdag inlämnades motioner gällande användningen av den Längmanska s. k. A-fondens medel. Med anledning av dessa motioner och uttalanden från statsrevisorerna i samma ämne föreslog statsutskottet, att riksdagen i skrivelse hos regeringen skulle anhålla om utredning angående användningen av berörda donationsmedel, vilka av motionärerna antagits kunna komma till användning för kulturellt samarbete Sverige—Finland. Statsutskottets förslag bifölls av riksdagen.

Vid Nordiska rådets session 1955 togs frågan om de nordiska kulturfonderna upp i ett medlemsförslag, där det bland annat lämnas en redogörelse för olika befintliga fonder för nordiskt kultursamarbete. Bortsett från Wenner-Gren-samfundet, som är speciellt inriktat på forskning, finns endast en större fond, som berör fler än två nordiska länder, den Lackmanska fonden, som främjar samarbetet mellan Danmark, Norge och Sverige. Finland är icke medtaget. För samarbetet mellan Danmark och Sverige har under senare år bildats två fonder med vardera 300 000 kronor i fondkapital, och dessutom finns två stipendiefonder. Det svensk-norska utbytet främjas av två svensk-norska samlarbetsfonder, en i vardera landet. Fondkapitalet är här 2 300 000 svenska kronor, respektive 3 000 000 norska kronor. Dessa medel härrör från svenska Norge-hjälpen.

Någon motsvarighet till dessa svensk-danska och svensk-norska samlarbetsfonder finns inte när det gäller Sverige—Finland.

Inom Nordiska rådet behandlas frågan om en för alla fem länderna gemensam nordisk kulturfond, och bildandet av en sådan är av allt att döma avhängigt av den fortsatta utredningen om vilka reella uppgifter en sådan fond skulle få. Under alla förhållanden kommer en sådan fond — om den

blir verklighet — att verka för ändamål, tjänande utbyte mellan alla de till rådet anslutna länderna. Det goda syftet med en sådan fondbildning och de möjligheter till kontakter de fem länderna emellan, som detta kan ge, kan emellertid inte inverka på de möjligheter till utbyte mellan Sverige och Danmark samt Sverige och Norge, som de redan befintliga fonderna för dessa ändamål nu har. Inte heller kan det förhållandet bortskymmas, att Finland, som tidigare påpekats, intar en särställning i här berörda hänseende. Den starka vilja till fortsatta kontakter inom fadderortsrörelsens ram, som dokumenterats i Finland, kan vi i Sverige inte bortse ifrån. Det förhållandet att man i Nordiska rådet diskuterar en gemensam nordisk kulturfond torde inte förhindra den svenska riksdagen att ta upp frågan om tillskapandet av en speciell fond för svensk-finskt kulturellt samarbete.

De tankegångar som tidigare framförts beträffande finansieringen av en sådan fond borde kunna tas upp till förnyad prövning. Tanken på att vissa lättnader kunde åstadkommas i fråga om den finska statsskulden till Sverige har nyligen diskuterats i Finland. Då den diskussionen torde böra betraktas som en intern finsk angelägenhet skall den inte här närmare beröras. Det torde dock stå klart, att även om man i Finland inte vill göra någon hemställan härom, skulle det hälsas med tillfredsställelse, om någon del av den finska ränteskulden kunde avsättas till en fond för fortsatta kontakter de båda länderna emellan. Om en fond på detta eller annat sätt kunde komma till stånd, borde riktlinjerna för dess användning och förvaltning kunna dras upp i samråd med såväl föreningarna Norden i de båda länderna som Samarbetsrådet Sverige—Finland. Det varma intresse för fortsatta kontakter med Finland, som funnits och finns hos breda lager inom vårt svenska folk, bör göra det naturligt för den svenska riksdagen att ta upp denna fråga till behandling och därvid skapa de ekonomiska förutsättningarna för fullföljandet av dess syften.

Statsutskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttranden i ärendet av fullmäktige i riksbanken, fullmäktige i riksgäldskontoret, statskontoret, Sveriges Finlandsföreningars riksförbund och svenska föreningen Norden.

Fullmäktige i riksbanken ha anfört följande.

Fullmäktige erinrar om att fullmäktige till 1954 års riksdag yttrade sig över motioner i samma fråga (SU 1954: 181). Fullmäktige uttalade då utan att taga ställning till vad i motionerna anfördes rörande främjandet av de kulturella förbindelserna med Finland, att om det ansåges motiverat, att stöd lämnades från svenska statens sida för att främja de kulturella förbindelserna med Finland, detta icke borde ske i den form som motionärerna tänkt sig, nämligen genom att en del av avkastningen av Sveriges fordran på Finland togs i anspråk för ändamålet. I enlighet med vedertagna principer borde i stället medel anvisas på statsbudgeten. Fullmäktige intar alltså samma ståndpunkt i frågan.

Fullmäktige i riksgäldskontoret ha anfört följande.

Det torde icke tillkomma fullmäktige att uttala sig i frågan huruvida den av motionärerna ifrågasatta kulturfonden bör komma till stånd eller icke. Vad angår de finansiella möjligheterna att tillskapa en sådan fond har motionärerna nu ånyo upptagit tanken på att för ändamålet använda någon del av den finska ränteskulden till Sverige. Såsom av motionerna framgår har detta spörsmål så sent som år 1954 varit föremål för prövning av riksdagen i anslutning till då väckta motioner med i huvudsak samma syfte som de nu föreliggande. I ett till statsutskottet vid nämnda riksdag avgivet yttrande över

dessa motioner (se utskottets utl. 181/1954) framhöll fullmäktige i riksbanken att därest det ansåges motiverat att lämna stöd från svenska statens sida för att främja de kulturella förbindelserna med Finland detta icke borde ske i den form som motionärerna tänkt sig, nämligen att en del av avkastningen av Sveriges fordran på Finland skulle ställas till förfogande för ifrågavarande ändamål. I enlighet med vedertagna principer borde i stället under nämnda förutsättning medel anvisas över budgeten.

Fullmäktige anser sig beträffande de nu förevarande motionerna kunna helt instämma i bankofullmäktiges ovan åberopade yttrande.

Statskontoret har anfört följande.

Den i motionerna lämnade redogörelsen giver vid handen, att de fonder, som för närvarande finnes för främjande av kulturellt samarbete mellan de nordiska länderna, tillkommit i annan ordning än genom anslag av statsmedel för ändamålet. Då frågan om åtgärder från statsmakternas sida aktualiserades genom motioner i ämnet till 1954 års riksdag, uttalade statsutskottet, att anvisandet av medel över statsbudgeten borde ske, därest så kunde befinnas erforderligt (statsutskottet nr 181). Emellertid erinrades om de medel som utginge till föreningen Norden ur det under åttonde huvudtiteln uppförda anslaget till främjande av nordiskt-kulturellt samarbete. Det borde närmast ankomma på denna förening, framhöll utskottet, att taga de initiativ, som föreningen kunde finna påkallade och hos Kungl. Maj:t göra framställning i ämnet. Utskottet, som förutsatte, att Kungl. Maj:t med intresse följde utvecklingen på området, kunde icke biträda det motionsvis framförda yrkandet.

Förenämnda anslag till främjande av nordiskt-kulturellt samarbete har för innevarande budgetår höjts från 250 000 till 300 000 kronor. Större möjligheter har härigenom skapats för Kungl. Maj:t att tillgodose de mest framträdande önskemålen. Då statskontoret har svårt att föreställa sig, att statsmedel i annan ordning kan ställas till förfogande, torde särskild utredning knappast vara av behovet påkallad. Däremot kan spörsmålet om särskilda fondmedel för samarbete Sverige—Finland måhända komma under bedömande, därest utredning skall ske om användningen av Längmanska donationen (se Kungl. Maj:ts skrivelse nr 34/1957).

Sveriges Finlandsföreningars riksförbund har anfört huvudsakligen följande.

Gemenskapen mellan Sverige och Finland kommer alltid huru än tiderna växla att ha ett särpräglat, djupt betydelsefullt innehåll på grund av geografiskt och historiskt givna betingelser.

Under krigsåren knötos otaliga band av gemenskap mellan Sverige och Finland inte minst genom fadderortsrörelsen, som innebar att Finlands alla kommuner trädde i direkt kontakt med svenska kommuner. Verksamheten syftade då till att bringa Finland hjälp genom översändande av penningmedel, varor och förnödenheter. Ett bestående resultat av denna hjälpverksamhet blev de många hälsogårdar som uppbyggdes och alltjämt äro i verksamhet till stort gagn för hälsovården bland barn och ungdom i Finland.

Efter kriget och sedan förhållandena i Finland ändrats därhän att materiell hjälp från Sverige inte längre är av nöden, har det visat sig att de gemenskapsband, som kommunvis och personligt knöts under ofärdsåren, kunnat bestå och i många fall fördjupats. I många av de på grund av språket isolerade finska kommunerna har kontakten utåt kunnat fortsätta i och med den verksamhet, som fadderortsrörelsen alltjämt bedriver. Det finns alltjämt ett levande intresse för Sverige inom alla samhällsskikt i Finland.

Som ett bevis härpå kan nämnas hurusom den reorganiserade fadderorts-rörelsen, Centralförbundet för fadderortsverksamheten Finland—Sverige, där uppbäres av institutioner sådana som Finlands kyrka, Finska och Svenska landskommunernas förbund, General Mannerheims Barnskyddsförbund, Finska Röda korset, Stadsförbundet, Samfundet Folkhälsan i Svenska Finland, föreningen Norden i Finland och Hembygdsförbundet m. fl. I reorganisationen ingår bildandet av fadderortskommittéer i socknarna.

Den svenska motsvarigheten till den finska organisationen är Sveriges Finlandsföreningars riksförbund, vars kärna är den gamla fadderortsrörelsen. Samarbetet mellan de båda organisationerna kännetecknas av återkommande studieresor och gruppbesök av mångfaldig art från Sverige till Finland och från Finland till Sverige. Vänskapliga och personliga kontakter ha därvid knutits och visat sig vara av oskattbart värde. Vidare förekommer upplysande föreläsningsserier, utställningar m. m. samt ungdomstävlingar berörande de båda ländernas historia, litteratur och övriga förhållanden lika väl som konst, musik och sång. För att stå till tjänst med råd och dåd i dessa företag och särskilt för att underlätta de förbindelser, som knutits mellan län och orter i det ena landet med motsvarande i det andra är det nödvändigt att i Stockholm hålla en centralbyrå.

Verksamheten inom den svenska fadderortsrörelsen har såväl under kriget som senare varit helt grundad på frivilliga insatser och enskilda bidrag. För att utvidga och fördjupa förbindelserna under anknytning till vad som hittills utträttats på detta område erfordras emellertid kraftigt ekonomiskt stöd. Det blir allt svårare för enskilda att tillskjuta kapital för ideella ändamål huru behjärtansvärda de än kunna vara.

Sveriges Finlandsföreningars riksförbund tillstyrker därför varmt det förslag som framställts om tillskapandet av en fond för kulturellt samarbete mellan Sverige och Finland. En sådan fond kunde möjliggöra förverkligandet av ett framtida arbetsprogram i anslutning till den hittills redan bedrivna ideella verksamhet som satt djupa spår och fått fasta rötter på båda sidor om Bottenhavet. Genom stiftandet av Samarbetsrådet Sverige—Finland har ett högre organ för den här berörda verksamheten skapats, vilket består av medlemmar såväl från Sverige som från Finland.

Samarbetsrådet Sverige—Finland har i ett av Sveriges Finlandsföreningars riksförbund överlämnat yttrande förordat det i de nu föreliggande motionerna framställda förslaget om en skyndsam utredning av möjligheterna att skapa en fond för kulturellt samarbete mellan Sverige och Finland.

Svenska föreningen Norden har anfört följande.

På anmodan av riksdagens statsutskott avgav föreningen Norden den 25 september 1954 yttrande över två motioner av väsentligen samma innebörd som de nu aktuella. Föreningen underströk kraftigt behovet av en svensk—finländsk kulturfond och tillstyrkte en utredning i enlighet med motionärernas förslag. Tyvärr ansåg sig statsutskottet icke kunna biträda förslaget och riksdagen följde utskottet i sitt beslut.

Att tanken ånyo väckts inom riksdagen hälsar föreningen med stor tillfredsställelse. Behovet av en fond som den föreslagna har under de gångna åren icke minskat. Tanken att en del av Sveriges kronkredit till Finland skulle användas till syftet finner föreningen alltjämt mycket tilltalande.

För utbyte mellan Finland och annat nordiskt land har en fond — den första i sitt slag — nu tillkommit i Norge på initiativ av norska föreningen Norden. Fonden uppgår till 400 000 nkr. Medlen härrör från under kriget bedrivna insamlingsverksamhet till förmån för Finland. För utbyte mellan

Sverige och Finland existerar alltjämt ingen fond, vilket föreningen Norden sålunda betraktar som en allvarlig brist.

I sitt ovannämnda yttrande av den 24 september 1954 framhöll föreningen bl. a.: »Utan tvivel erbjuder den finansiella situation, som motionärerna hänvisar till, ett utomordentligt tillfälle för den svenska staten att utan alltför kännbara offer göra en insats som på lång sikt skall visa sig gagnarrik och fruktbarande, ej endast för Sverige och Finland utan för Norden som helhet. Tillfället torde knappast återkomma, och om det får gå outnyttjat förbi, torde möjligheterna att senare reparera skadan vara små. Att en statlig insats är nödvändig för att få till stånd en fond av det format, som erfordras, torde vara uppenbart.»

Detta är alltjämt ett uttryck för föreningens uppfattning i frågan, varför föreningen livligt vill tillstyrka att en utredning företages i enlighet med motionärernas förslag.

Utskottet. Såsom av den lämnade redogörelsen framgår ha motioner i föreliggande ämne tidigare behandlats av riksdagen.

I motionerna I: 4 och II: 2 vid 1954 års riksdag om vissa åtgärder i syfte att stärka de kulturella förbindelserna mellan Sverige och Finland hemställdes sålunda, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om omedelbar utredning och förslag angående förverkligande av motionernas syften. I dessa motioner ifrågasattes om icke en del av avkastningen av Sveriges fordran på Finland kunde tagas i anspråk för ifrågavarande ändamål. I sitt av riksdagen godkända utlåtande (nr 181) i anledning av motionerna framhöll statsutskottet betydelsen av ett alltjämt förstärkt utbyte på det kulturella området mellan alla de nordiska länderna. Ett främjande av de kulturella förbindelserna mellan Sverige och Finland borde emellertid enligt utskottet icke lämpligen ske i den form motionärerna tänkt sig utan — därest så kunde befinnas erforderligt — genom anlitanande av medel över statsbudgeten. Det syntes närmast böra ankomma på föreningen Norden att taga de initiativ för ett förstärkande av samarbetet mellan Sverige och något eller några av de andra nordiska länderna, som föreningen kunde finna påkallade, och hos Kungl. Maj:t göra framställning i ämnet. Utskottet förutsatte, att Kungl. Maj:t med intresse följde utvecklingen på det område, som hänförde sig till det kulturella samarbetet mellan de nordiska länderna och därvid hade sin uppmärksamhet riktad på i vad mån en förstärkning av kulturutbytet Sverige—Finland kunde befinnas särskilt framträdande. Utskottet, som alltså icke fann sig kunna biträda det i motionerna gjorda yrkandet, hemställde, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I detta sammanhang får utskottet erinra om att i motioner till 1956 års riksdag (I: 15 och II: 23) hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om att Kungl. Maj:t ville låta utreda frågan om användande av den Långmanska A-fondens avkastning till främjande av det kulturella samarbetet mellan Sverige och Finland i enlighet med motionernas syfte samt, därest så visade sig möjligt, vidtaga åtgärder till förverkli-

gande härav. I sitt av riksdagen sedermera godkända utlåtande (nr 94) fann statsutskottet en utredning om användningen av fonden väl motiverad. Utskottet var däremot icke berett att uttala sig till förmån för något visst ändamål, för vilket fonden framdeles kunde komma att utnyttjas. Frågan härom syntes böra närmare prövas under utredningsarbetets gång, varvid tillbörligt beaktande borde skänkas de synpunkter som framlagts, bland annat, i nyssberörda motioner.

I de nu föreliggande motionerna har tanken på att taga i anspråk en del av Finlands ränteskuld till Sverige för att tillskapa en fond för kulturellt samarbete mellan Sverige och Finland ånyo framförts. Åstadkommande på annat sätt av en fond för ändamålet har också ansetts kunna komma i fråga.

Utskottet är alltjämt av den uppfattningen att ett främjande av de kulturella förbindelserna mellan Sverige och Finland icke lämpligen bör ske genom att en del av avkastningen av Sveriges fordran på Finland tages i anspråk. Utskottet får erinra om att medel till främjande av nordiskt-kulturellt samarbete finnas anvisade på riksstaten. För innevarande budgetår finnes sålunda under åttonde huvudtiteln uppfört ett anslag å 300 000 kronor för ändamålet. I staten för anslaget ha upptagits sammanlagt 100 000 kronor såsom bidrag till svenska föreningen Norden för lektoratsverksamhet samt för lärarutbyte inom det allmänna skolväsendet, abnormundervisningsväsendet och folkhögskolorna mellan Sverige, Norge, Danmark och Finland. Därjämte finnes i staten upptaget ett belopp av 98 400 kronor till Kungl. Maj:ts disposition. Vederbörande föreningar kunna sålunda hos Kungl. Maj:t göra framställning om bidrag till sin verksamhet från nämnda anslag.

För närvarande finnas vissa fonder för främjande av samarbetet mellan Danmark—Norge—Sverige, Danmark—Sverige, Sverige—Norge och Norge—Finland. Dessa fonder ha tillkommit i annan ordning än genom anslag av statsmedel. Det är enligt utskottets mening beklagligt att någon motsvarande fond icke finnes för främjande av det kulturella samarbetet mellan Sverige och Finland. Utskottet får emellertid erinra om att chefen för ecklesiastikdepartementet jämlikt bemyndigande av Kungl. Maj:t den 9 juli 1957 tilkallat tre sakkunniga för att verkställa den av riksdagen begärda utredningen rörande användningen av den i Längmanska donationsmedlen ingående A-fonden. Såsom förut framhållits borde enligt vad i ovanstående utlåtande 1956:94 förutsatts frågan om användande av fondens avkastning till främjande av det kulturella samarbetet mellan Sverige och Finland under utredningsarbetet upptagas till närmare prövning. Med anledning av de nu föreliggande motionerna I: 127 och II: 122 vill utskottet understryka betydelsen av att genom utredningen klarhet snarast vinnes huruvida viss del av nämnda donationsmedel kan tagas i anspråk för det i motionerna angivna ändamålet. Utskottet förordar att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t giver till känna vad utskottet anfört.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,
att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 127 och
II: 122, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad ut-
skottet anför.

Stockholm den 19 november 1957

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Gustaf Karlsson, Karl Andersson, Gill-
ström, Näsström, Boman, Gustaf Andersson, Ivar Johansson, Thun, Holm-
qvist, Rikard Svensson, fröken Ranmark, herrar Nils Theodor Larsson, Ja-
cobsson, Anders Johansson och Domö; samt

från a n d r a kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Åkerström,
Malmborg, Petterson i Degerfors, Thapper, Persson i Växjö, Svensson i
Alingsås, Gustafsson i Stockholm, Nilsson i Göingegården, fröken Olsson,
herr Gustafsson i Skellefteå, fröken Vinge, herrar Gerhard Nilsson i Gävle,
Helén och Svensson i Stenkyrka.